

Novica Vujović

Fakultet za crnogorski jezik i književnost, Crna Gora
novica.vujovic@fcjk.me
ORCID: 0000-0003-4528-6287

Semantičko-motivacijska interpretacija toponima Lješanske nahije

Autor u ovome radu analizira 181 toponim iz Lješanske nahije, područja smještenog između Podgorice i Cetinja. Toponimastička građa pripadaja ovim naseljima: *Beri*, *Buronji*, *Draževina*, *Gornji Kokoti* (s *Lekićima*), *Gradac* (i *Župa Gradačka*), *Čepetići*, *Kruse*, *Orasi*, *Progonovići*, *Releza*, *Staniseljići*, *Štitari*. Korpus građe ekscerpiran je iz monografije *Od Podgorice ka Cetinu. Stara Crna Gora s istoka* autora Slobodana Čukića (2021). Govor ovoga područja spada u jugoistočne crnogorske govore, a na markantnije jezičke osobine ukazao je Adnan Čirgić u svojoj *Dijalektologiji crnogorskoga jezika* (2017). Toponimi su raščlanjeni u više semantičko-motivacijskih kategorija. Antroponimijaska forma u toponimiji potvrdila je prisustvo u znatnome broju potkategorija. Tvorbeni i semantički inventar raspoloživih toponima i apelativa nosi odraz geomorfoloških specifičnosti, istorijskih i kulturnih prilika te jezičkih kontakata što su na lješanskome terenu ostvarivani kroz vrijeme.

Gljučne riječi: toponimi, Lješanska nahija, semantičko-motivacijske kategorije, crnogorska onomastika, crnogorski jezik

Semantic-motivational Interpretation of Toponyms of the Lješanska nahija Area

In this article, the author analyzes 181 toponyms from Lješanska nahija, an area located between Podgorica and Cetinje. The toponymic structure belongs to these settlements: *Beri*, *Buronji*, *Draževina*, *Gornji Kokoti* (with *Lekići*), *Gradac* (and *Župa Gradačka*), *Čepetići*, *Kruse*, *Orasi*, *Progonovići*, *Releza*, *Staniseljići*, *Štitari*. The material is taken from the monograph *Od Podgorice ka Cetinu. Stara Crna Gora s istoka (Od Podgorica do Cetin. Old Montenegro from the East)* by Slobodan Čukić (2021). The speech of this area belongs to the southeastern Montenegrin dialects, and Adnan Čirgić highlighted the most striking linguistic features in his *Dialectology of the Montenegrin Language* (2017). Toponyms are broken down into several semantic-motivational categories. The anthroponymic form in toponymy confirmed its presence in a significant number of subcategories. The formational and semantic inventory of available toponyms and appellations reflects the geomorphological specificities, historical and cultural circumstances, and linguistic contacts that occurred in the Lešani area over time.

Keywords: toponym, Lješan nahija, semantic-motivational categories, Montenegrin onomastics, Montenegrin language

1 Uvod: ispitivano područje, korpus, mjesni govor, metodologija

U ovome članku nudimo jedan vid interpretacije toponomastičke građe s prostora Lješanske nahije.

Istraživanoj oblasti pripadaju ova naselja, odnosno sela: *Beri, Buronji, Draževina, Gornji Kokoti (s Lekićima), Gradac (i Župa Gradačka), Čepetići, Kruse, Orasi, Progonovići, Releza, Staniseljčići, Štitari*. Naselja su uglavnom raspoređena oko magistralnog puta što povezuje Podgoricu i Cetinje. Granice unutar kojih se prostire Lješanska nahija ugrubo bi se dale označiti linijom Lješkopolje s istočne strane, južno Zeta i Riječka nahija te Katunska nahija kao sjeverna i sjeverozapadna granica. Područje odlikuje brdoviti teren oskudan vodom i relativno niska nadmorska visina, izuzev planine Stavora (kao granična zona Lješanske, Katunske i Riječke nahije) s preko 1200 m nadmorske visine i nekoliko nižih brda. Kamenjar tipičan za širi prostor centralne Crne Gore i u lješanskim selima prevladava, uz znatan broj plodnih udolina i pravljenih terasa, pogodnih za vinovu lozu i slične kulture.

Prilično je izvjesno da su vojna, migracijska i ukupna istorija Lješanske nahije našle svoj odraz i u mjesnoj toponimiji. Informacije o Lješanskoj nahiji potvrđuju da su neki njezini granični djelovi nalazišta s ostacima duboke starine i od velike važnosti u arheološkoj nauci. Đurđe Crnojević u jednoj povelji iz 1494. prvi put spominje Lješnjane. Tom prilikom se navodi i nekoliko imena vlastele iz toga kraja. Vrijedi, naime, naglasiti i to da se pomeni nekih sela Lješanske nahije javljaju i znatno ranije od samog naziva nahije, za koji je utvrđeno da »prvi put se spominje u izvještaju kotorskog providura, Nikole Erica iz 1692. godine« (Rastoder et al. 2006: 840). Imena pojedinih sela navode se u više izvora iz XV vijeka. Spomen nekih lješanskih sela i zaselaka, kao i nekih toponima oko čijeg bližeg označavanja u prostoru postoje nedoumice, nailazi se i u XVI vijeku u turskim defterima.

Najkompletniji zbir literature iz istoriografije, etnologije, etnografije i drugih srodnih disciplina koje su neposredno proučavale Lješansku nahiju, kao i naučnih priloga o zbivanjima, fenomenima i procesima koji su posredno, iz druge ruke, odrazili se na istoriju, naseljavanje i tradicijsku kulturu toga područja, dostupan je u monografiji *Od Podgorice ka Cetinu. Stara Crna Gora s istoka* autora Slobodana Čukića (2021). Demografska istorija Lješanske nahije, nekadašnje muslimanske familije na tom terenu, smjene stanovništva uz novije migracije tzv. lokalnoga tipa (tj. iz drugih crnogorskih plemena i plemenskih oblasti), upoređivanje starijih i novih literaturnih izvora s današnjim stanjem u lješanskim selima, traganje za starim (iščezlim) naseljima, traganje za ritualnim i mjestima obreda iz tradicijske kulture itd. samo su neke od tema kojima se Čukić posvetio.¹ Kako se i praktikuje u višedisciplinarnim pristupima, antropološke i istorijsko-etnografske pojedinosti, kao i razumijevanje kroz vrijeme uspostavljenih

¹ Ovu Čukićevu monografiju čine materijali što ih je autor pribavio od informatora s terena, te im pridružio literaturne podatke, rukopisnu građu i dokumenta. Većinu tih izvora, bez obzira na to jesu li ih ostavili stručnjaci ili amateri, autor je ispratio nizom komentara.

Iako napominje da se neće »slijepo držati 'antropogeografskih' šablona ili mehaničkog nizanja podataka« (Čukić 2021: 87), Čukićeva je monografija donijela bogat zbir podataka iz različitih disciplina kroz koje se mogu sagledavati istorijska, jezička i druga preslojavanja pojedinih mjesta i Lješanske nahije u cjelini.

modela tradicijske kulture (detaljnije u: Vujović 2025: 247–260) u mnogom pogledu važni su i za interpretaciju onomastičke građe zbog toga što se odraz ovih fenomena nerijetko krije u imenima i opštim nazivima.

Uvidom u dostupnu literaturu zapažamo da je sistematsko ispitivanje lješanske toponomastičke građe dosad izostajalo.²

Korpus toponima za ovaj rad sačinili smo prema sadržaju spomenute Čukićeve monografije. Toponimi u toj publikaciji nijesu akcentovani, izuzev dva-tri primjera na čijem je akcenatskome liku autor insistirao kao na specifičnosti bitnoj za čitaoce (*Späs*, na primjer). Za razumijevanje funkcije imenovanja od važnosti je skup raznih izvanjezičkih podataka: uz pobrojane indikatore socio-ekonomske i etnografsko-istorijske prirode nužno je uzeti u obzir kratke i precizne opise lokaliteta uz koje se vezuje dato ime ili apelativ, a većinu je tih opisa, da to i istaknemo, nakon obilaska terena autor Čukić i fotografijama dokumentovao.

U osnovne napomene o lješanskome govoru prvo treba istaknuti da pripada jugoistočnim crnogorskim govorima. Informacije o lješanskim govorima prezentovane su u monografiji *Starocrnogorski srednjokatunski i lješanski govori* (Pešikan 1965).³ Sistematičnije znanje o crnogorskim govorima dostupno je u *Dijalektologiji crnogorskoga jezika* (Čirgić 2017), a u njoj razrađena klasifikacija govora (s inovacijom koja se tiče kriterijuma: uz već tradicionalno obrađene akcenatski sistem i zamjenu jata, uključeni su alternanti poluglasnika i sudbina vokalske grupe *-ao*)⁴ pregledno informiše o važnijim osobenostima govora Lješanske nahije.

Jednome od tipova klasifikacije prema akcenatskome stanju pripada i lješanski govor. U pitanju je »dvočlani akcenatski sistem s očuvanim predakcenatskim i postakcenat-

² Treba za lješansko selo Orasi konstatovati da je zaslugom Momira Pejovića u novosadskome časopisu Prilozi proučavanju jezika objavljen spisak toponimima iz toga mjesta (Pejović 1977/1978). Gojko Vukčević je više onomastičkih likova iz ovoga i okolnih terena uključio u svoje rasprave o etnogenezi Ilira, primarno kroz imena rekonstruišući doseljavanje kavkaskih plemena i tragove cijelih grupa iranskih plemena (Vukčević 1992, 1999).

³ U pitanju je doktorska disertacija M. Pešikana odbranjena 1960. a kao monografija s djelimično izmijenjenim tekstom objavljena je 1965. u Beogradu. »Govori naznačeni u naslovu obuhvataju katunsko plemena Cuce, Bjelice, Zagarač Gornji i Donji i Komane sa Bandićima, zatim uglavnom celu Lješansku Nahiju« (Pešikan 1965: 9).

⁴ Raspravi o kriterijumima za podjelu crnogorskih govora, prije svega glavnim nedostacima tradicionalnog svođenja tih kriterijuma na zamjenu jata i akcentuaciju – Čirgić je dodao i ovo: »Ako se može govoriti o raznovrsnosti i razuđenosti crnogorskih govora, onda je to akcenatsko stanje njihovo. Prema akcentu se bolje nego prema ma kojem drugom jezičkome nivou može odrediti pripadnost crnogorskih govornih predstavnika određenome mjesnom govoru. Nijedan drugi jezički sloj, pa čak ni bilo koja osobina, ne može biti pouzdan faktor u tome jer su mnogi mjesni govori po svim ostalim osobinama izuzetno slični ili podudarni« (Čirgić 2017: 68).

skim dužinama, u kojemu se na zatvorenoj ultimi mogu naći oba silazna akcenta, a na otvorenoj samo dugosilazni dok je kratkosilazni pomjeren za jedan slog prema početku bez promjene kvaliteta akcenta.

Za te govore važi ova paradigma:

sěstra, sestrê

trâva, trāvê

potòk, potòka

nāröd, nāröda. (Čirgić 2017: 78)

Akcentatski obrazac govora Lješanske nahije definiše se kao podvrsta ovoga tipa koju karakteriše rečena paradigma. »Međutim, likovi Pērò, Stānà jedini su poznati u ovoj oblasti, a uz njih su sasvim obični primjeri strīkò, bābò, frātò, srēcò, jādà, (h)ālā, skōrčā, smōtā« (Čirgić 2017: 80).

U ovome mjesnom govoru umjesto nekadašnjega poluglasnika stoji vokal *a* (Čirgić 2017: 97). Za lješanski govor utvrđen je rezultat kontrakcije *ao* (< *al* i *ɔl*) u *a* (Čirgić 2017: 102).

Među važnije napomene koje bi se mogle staviti u vezi s bilježenjem toponima ovoga područja, ide i ona o zapisivanju prema autentičnome mikrodijalekatskome tipu iz kojega građa potiče. Toponomastičku formu *Andrijina glavica*, na primjer, u govoru o kojemu je riječ odlikuje gubljenje *j* i kontrakcija dva vokala *i*, pa bi i pisanje trebalo realizovati poštujući tu okolnost. Toponim *Mujov most* u govoru mještana realizuje se tako što se finalna suglasnička grupa *-st* uprošćava gubljenjem dentala *t*, te i ta pojednost treba biti predstavljena u zapisu.

Kad su važnije osobine govora u pitanju, između naselja/sela Lješanske nahije nema bitnijih razlika. Tome, međutim, dodajemo nekolike napomene mjerodavne za metodološki postupak koji smo za ovu priliku definisali. Treba imati pred očima činjenicu da granična naselja/sela ove oblasti ostvaruju kontakt s drugačijim akcentatskim tipovima (Katunska i Riječka nahija koje pripadaju cetinjskoj opštini) preko kojih se može očekivati uticaj i na ovo područje. Ne treba smetnuti s uma ni to da toponimi nerijetko čuvaju akcentatsku ili kakvu drugu starinu tipičnu za dati mikrodijalekatski prostor.⁵ Takođe, govornik iako potiče iz istoga mjesnog govora za čuvanje takve starine

⁵ Više takvih primjera iz crnogorske dijalektologije kazao nam je Adnan Čirgić. Npr. na Cetinju danas svi bi rekli *Bōgdānov pās*, ali toponim *Bogdānov krāj* isključivo.

u obližnjem mjestu uglavnom i ne može znati. Naposljetku, do adekvatnih govornika za svako lješaansko selo nijesmo uspjeli doći, te smo odlučili da odustanemo od naknadnoga akcentovanja lješaanskih toponomastičkih likova prema izgovoru dostupnih informatora.

Lješaanska sela, kao i veći dio crnogorskih sela i manjih mjesta, u posljednjih sedamdesetak godina znatno su izmijenjeni, prvenstveno u pogledu odliva stanovništva u okolne gradove i gotovo kompletne izmjene socijalne slike naselja. Nakon nekad znatnoga broja kuća s višečlanim porodicama, danas se u mjesnoj toponimiji Lješaanske nahije kriju djelimični odrazi ili naznake nekadašnjih motivacija za imenovanja datih referenata. Takva realnost danas postaje jedan od bitnijih izazova u rekonstrukciji semantičke slike toponimā zbog toga što se u govoru životom i privređivanjem od ovoga terena odvojenih mlađih ljudi sve teže *ono* što je u imenu da identifikovati s *onim* što je u opisu terenu. Zadesila je takva sudbina razne opšte nazive za geografske lokalitete što su kroz vrijeme u jeziku definisali kao odraz prirodnih faktora (kamenjar, brdoviti i bezvodan teren) i antropocentričnog djelovanja (kako su npr. dobijene brojne *zgrade*, *ublovi*, *lazine* itd.).

Ime stanovnika (etnik) Lješaanske nahije je *Lješnjānin*, odnosno *Lješnjānka* (kod starijih *Lješānka*), dok je pridjevski lik: *lješānskī*.

2. Semantičko-motivacijska i tvorbeno obilježja građe

Načelno, interpretacija toponima donosi »mnoge crte poljo privrednoga, društvenoga i duhovnoga života ugrađene u ime kakva područja. Potvrđuju kako se živjelo i radilo, šta je ulazilo u najuži krug čovjekova interesovanja i koja su mitološka predanja i vjerovanja bila dio njihove stvarnosti« (Vujović 2020: 78). U semantičko-motivacijskom razvrstavanju toponomastičke građe Lješaanske nahije prepoznaje se više kategorija.

2.1. Toponimi motivisani vizuelno-kvalitativnim svojstvima zemljišta

2.1.1. Toponimi koji upućuju na kvalitet, površinska svojstva i sastav tla ili vode *Gnjileš*, *Kaluđerske grede*, *Krši*, *Pješivac*, *Pržnik*, *Rudine*, *Sinjački krši*, *Smrdan*; Površinska svojstva izražena su apelativom rudina. Apelativi koji upućuju na vrstu i svojstvo tla su: krš, pješivac, pržnik i gnjileš, dok Smrdan upućuje na svojstvo vode.

2.1.2. Toponimi koji upućuju na uzdignuto zemljište

Begova Glavica, *Dobreška glavica*, *Komansko Brdo*, *Krivi vrh*, *Miletina glavica*, *Rujeva glavica*, *Sladin vrh*, *Stražnik*, *Škam*, *Velja glavica*, *Veli vrh*; Najviše potvrda u ovoj skupini imena imaju oronimijski apelativi glavica i vrh.

2.1.3. Toponimi koji upućuju na spuštenu, udubljeno zemljište

Jamica, Poškajaska jama. Geomorfološka slika terena iskazana je apalativom *jama*.

2.2. Toponimi prema izgrađenim objektima i utvrđenjima

Gradac, Stražnik.

Jednorječni toponim *Gradac* inače u toponomastici ima značenje utvrđenja, najčešće ostataka utvrđenja, koje je čovjek gradio. Ovome treba dodati i jasno uočene razlike u pogledu starine utvrđenja na koja se odnose apelativne forme *grad(ac)* i *gradina*, pri čemu toponimi s osnovom *gradina* upućuju na veću starinu a forme *grad(ac)* uglavnom se vezuju za srednjovjekovna utvrđenja (v. Vidović 2021: 187).

2.3. Toponimi kao odraz duhovnih/vjerskih aktivnosti i tradicijske kulture

Lješanska nahija nudi raskoš lokaliteta uz koje se u etnografskoj i dr. literaturi (no i s vrlo malo ostataka autentičnih priča u pamćenju današnjih žitelja) vezuju predanja o duhovnim aktivnostima i nekim vidovima tradicijske kulture. Informacije o njihovoj starini do naših dana prenijeli su toponimi. Ovu nemalu grupu čine:

Babin grad, Baukov do, Bogomolja, Crkovnača, Grkova gomila, Grobovlje, Kaluđerovo oko, Marovića gomila, Popov do, Radonjina gomila.

Iako su istraživanja crnogorske tradicijske kulture imala znatne i značajne prinose domaćih i inostranih autora, ta su se istraživanja kroz vrijeme odvijala bez jedinstvenoga modela i sistematizacije znanja u toj oblasti. Takvo će se stanje održavati praktično sve do pojave monografije *Natprirodna bića u tradicijskoj kulturi Crnogoraca* (Čirgić 2018), na što je na više mjesta u opisima lokaliteta u Lješanskoj nahiji ukazivao i sam Čukić. Nadalje, toponim *Đed* ime je u kojemu se može tražiti odraz starih kultova i obreda s obzirom na poziciju koju je imao uz ognjište i uopšte u slovenskoj mitologiji (Šimunović 2009: 337).

Najveći su izgledi da se toponim *Babin grad* da povezati s formom *baba* »visoke i isturene stijene«. Semantička razuđenost leksema *baba* u toponomastičkim formama različitog postanja, međutim, pokazuje da je kvalifikativ *baba* (i *babin*) moguće vezati i uz kulturna mjesta i obrede koji se obavljaju na »visini i na svetlosti« (Pavlović 2020: 40).⁶

Oronimska forma *Bovan* (*Bovanj* itd.) na južnoslovenskome arealu dominantno dolazi

⁶ Zvezdana Pavlović navodi zapažanje Milana Budimira iz 1960. u vezi s toponimom *Dajbabe* (koji se inače nalazi nedaleko od lješanskoga terena) da je taj toponim »jedini primer u kome je sačuvano ime prastarog slovenskog božanstva plodnosti *Baba*« (Pavlović 2020: 39).

Po nalazima B. Šekularca toponomastički apelativ *baba* javlja se veoma često u crnogorskoj toponimiji (Šekularac 1987: 246).

u značenju »greda ili masivni kamen«,⁷ no ima i sporadičnih potvrda odraza paganskih božanstava, odnosno obreda u vezi s tim božanstvima, kakve donose istraživači nekih makedonskih imena (v. detaljnije Ivanova 1982: 41–45).

Bez namjere da se ovome pitanju detaljnije posvećujemo, moramo kod nekih autora primijetiti tzv. onomastički naturalizam u vezivanju pojedinih crnogorskih lokaliteta za Grke a sve zbog krive interpretacije osnovnog motiva – *staro, prastaro* – u narodnim imenovanjima poput *Grčko groblje, Grkova gomila* itd.

2.4. Odnosnim toponimima pripadaju

Gornje blato (zovu ga i *Malo blato*), *Gornji Kokoti*,⁸ *Gornje Selo, Mala sjenica, Podno Liješnja, Podstrana, Velja glavica, Velja gora, Velja sjenica, Velje strane, Velji vrh*. Formom gornji u ovoj skupini toponima iskazuju se prostorni odnos. Pridjevi mali i velji u ovim imenima u funkciji su iskazivanja prostornoga odnosa. Prijedložna odrednica pod uz imenice u u toponimima u funkciji je određivanja položaja imenovanog objekta.

2.5. Toponimi motivisani nazivima biljaka i u vezi s biljnim pokrivačem

Brestove doline, Dubrave, Grabovi do, Pelinovo, Rujeva glava, Rujevac, Siljevica, Zelenika.

U ovu skupinu smještamo likove *Šumača, Šume, Plaćenov lug*, primjere imena što su izvedena prema opštim nazivima za rastinje (*šuma, lug*). Katkad se i lik *Dubrave* kategorizuje ne po šumi konkretne biljne vrste već kao šuma uopšte.

2.6. Toponimi motivisani nazivima životinja

Čukova pećina, Kuničino Selo, Orje, Sokolski krši.

Posvjedočeni su apelativi u vezi s nazivima divljih životinja (*kuna*) i ptica (*čuk, orao, soko*).

2.7. Lješanski hidronimi

2.7.1. Jednorječna imena voda

Boljesestra, Brijes, Dobroš, Gnjileš, Golač, Grap, Jamica, Kamenica, Lošor, Resna, Sinjac, Sitnica, Smrdan.

⁷ Isto značenje potvrđeno je u liku *Bōvānj bŕdo*, uzvišenju iznad jednog zaseoka u Markovini (Vujović 2020: 143).

⁸ U ovoj toponomastičkoj formi pridjevom je definisan odnos prema nižem području, prema Donjim Kokotima. *Kokotlije* su muslimanska familija koja je nekad živjela u tom selu, a Milivoje Đurišić smatra da se motivacija može tražiti u toj antroponimskoj osnovi (Čukić 2021: 105).

2.7.2. Dvorječni toponimi s hidronimijskim nazivom u osnovi

Gornje blato (ili *Mlalo blato*), *Kaluđerovo oko*, *Lokva veljevrška*, *Poškajska jama*, *Sinjačka rijeka*.

Ova je skupine toponima posvjedočila u kategoriji hidronimijskih apelativnih riječi znatan odraz uobičajenog (pra)slovenskog nasljeđa, npr. **bolto*, **dъbrъ*, **glin-/ *gnil-*, **reša* »vodoplavno zemljište«, **smordъ* »izvor u baruštini« (Šimunović 2009: 293–294) i dr.

Apelativ *Lokva* se u crnogorskoj toponomastičkoj građi odnosi na otvorene vode, udubljenja u zemlji s vodom.

Toponim *Kamenica* dolazi prema geografskom nazivu što se na širem crnogorskom terenu odnosi na prirodno ili čovjekovim djelovanjem stvoreno udubljenje u kamenu.

Toponim *Strmina* u Štitarima uz mjesnu legendu koja prati objekat na koji se ime odnosi (po predanju je tu nekad izvirala rijeka) mogao bi nositi slovenski apelativ **strъmъ* »potok« (Šimunović 2009: 300).

2.8. Toponimijske metafore

Kapija, *Kažin razboj*, *Klobučnik*, *Kornet*, *Otsko ždrijelo*, *Rujeva glava*.

Istoj skupini toponima pripada više imena s apelativom *glavica* (*Begova Glavica*, *Dobreška glavica*, *Glavica Milonjića*), pa vrijedi u vezi s tim istaknuti da apelativna forma *glavica* u toponimiji Katunske nahije, s kojom se Lješanska nahija graniči, prema istraživanju Mitra Pešikana »nije deminutivnog značenja« (Pešikan 1976: 99).

2.9. Toponimi antroponimskoga postanja

Lješanski toponimi očituju kao vrlo frekventan tip gradnju prema ličnome imenu i aktivnom ili izumrlom prezimenu, ličnome ili porodičnom nadimku, profesiji ili zvanju date ličnosti. Ovu je kategoriju pratila razuđenost i velika produktivnost od najranijih vremena, pa za istorijsku antroponimiju u montenegristici i slavistici, i inače, važi da »toponomastički odrazi znatno dopunjavaju fond neposredno posvedočenih antroponima, dajući nam posredna svedočanstva o najstarijim slojevima antroponimije« (Loma 2013: 12). Produktivnost njegovu potvrđuju naredne potkategorije.

2.9.1. Jednorječni toponimi antroponimskoga postanja

Lekići, *Markovići*, *Parci*,⁹ *Progonovići*, *Staniseljići*.

⁹ S obzirom na to da se u osnivačkoj povelji Cetinjskoga manastira Ivana Crnojevića navodi i ime kmeta Pačka Parca, koji je zajedno s kmetom Bojkom Radovanovićem iz obližnje Zagore dodijeljen Manastiru, Slobodan Čukić pretpostavlja da bi se u toponimu *Parci* moglo kriti prezime (patronim?) spomenutoga kmeta Parca.

Množinski oblici antroponima u toponimiji čine ovu skupinu imena.

2.9.2 Višerječni toponimi od antroponima i geografskog naziva

*Andrijina glavica, Ilića glavica, Miletina glavica, Radovića glavica, Vuksanov brijeg, Vukov do, Gordanina dolina, Kuluzova greda, Berilažin kam, Đurišina rupa, Đurova rupa, Jankova rupa, Kalunova rupa, Otsko ždrijelo.*¹⁰

Među toponimijskim apelativima u ovoj skupini najfrekventija je oronimijska forma *glavica*, dok su po zastupljenosti od naziva u vezi s geomorfologijom terena posvjedočeni likovi *rupa*¹¹ i *greda* (»istaknuta stijena«).

2.9.3. Višerječni toponimi od antroponima i privrednog objekta

Mujovi mlini, Mujov most, Ublovi Radovića.

2.9.4. Višerječni toponimi od antroponima i naziva u vezi s biljnim pokrivačem

Lalića šuma.

2.9.5. Višerječni toponimi od antroponima i naziva za javne prostore i puteve

Bundića ulica, Dragićeva ulica, Jankova ulica.

2.9.6. Višerječni toponimi od antroponima i naziva za odbrambeni objekat

Mujov šanac.

2.9.7. Višerječni toponimi od antroponima i naziva u vezi iskorišćavanjem i prenamjenom imanja

*Brajine zgrade,*¹² *Živkove zgrade, Razboj*¹³ *Šogovića.*

Dostupna lješanska toponomastička građa potvrđuje se kao jezgra za raščlanjivanje toponima antroponimijskoga postanja prema bitnim činiocima pri imenovanju. Ovu skupinu čine imena prema stočarskim ili zemljoradničkim aktivnostima. Osim toga, kultivisanje tla i njegovo iskorišćavanje najčešće se vezuju za konkretne ličnosti, pa se imena toga tipa nerijetko tvore prema ličnome imenu ili prezimenu osobe koja je vlasnik geografskog objekta, osobe koja je iskorišćavala ili vršila prenamjenu lokaliteta, uz koju se vezuju izgradnja kakvog objekata, krčenje šuma i površi i sl.

¹⁰ Izvori potvrđuju lično ime *Oto* u vezi s vlasničkim odnosima.

¹¹ O distribuciji apelativa *rupa* u crnogorskoj toponimiji vidi Vujović (2016: 199–214).

¹² *Zgrade* su terase, manje površine podzidane radi iskorišćavanja zemljišta za razne kulture.

¹³ *Razboj* je »novo iskrčeno tlo« (usmeno saopštila Katarina Lozić-Knezović).

2.10. Toponimi ktetičkog nastanka u korpusu su

Komansko Brdo, Sinjačka rijeka.

3. Neka zapažanja o tvorbi

Strukturalna funkcija pojedinih sufiksa u lješanskoj toponimiji i njihova produktivnost, kao i tvorbeni obrasci načelno, ne ograničavaju se samo na ovaj dio crnogorskoga onomastikona. Uzimajući u obzir kompleksnost tvorbenih modela, saopšticeemo nekoliko zapažanja:

a) jednorječni sufiksalni toponimi:

Bregovi, Brežine, Buronje, Draževina, Đerinac, Gnjileš, Golač, Gradac, Grobovlje, Kamenica, Kecan, Klobučnik, Lanište, Rudine, Rujevac, Sinjac, Stijekovina, Stražnik, Šumača, Vranjak.

b) jednorječni toponimi u pridjevskoj formi: *Kosmata, Pelinovo.*

c) jednorječni toponim s prijedlogom: *Podstrana.*

d) dvorječni toponimi s pridjevom:

Andrijina glavica, Berska ravnica, Dobreška glavica, Dobreški do, Đurišina rupa, Gornje blato (Malo blato), Kalunova rupa, Kažin razboj, Lokva veljevrška, Mala sjenica, Okrugli do, Sinjačka rijeka, Sinjački krši, Sintojeva pećina, Sokolski krši, Uskočke doline, Velja gora, Velje strane, Velji vrh.

e) dvorječni toponimi s genitivnom formom:

Lalića šuma, Marovića gomila, Radovića glavica, Razboj Šogovića, Ublovi Radovića. Svi toponimi iz ove skupine su s antroponimnom sastavnicom.

Tvorbeno i etimologijski toponim *Goljemadi*¹⁴ još uvijek ostaje teško proziran. Postanje toga imena, pretpostavljamo, moguće je tražiti u adstratnim elementima etnojezičke slovensko-albanske simbioze, koja se potvrđuje i onomastičkom srednjovjekovnom građom iz pograničnih crnogorsko-albanskih područja. Defter posvećen Klimentima (1497) obuhvatio je i njihovih pet katuna, za koje Pešikan (1989: 109–113) utvrđuje da su *Lješevići* i *Murići* s dominantno albanskim imenima, *Đonovići* i *Ličeni* »imaju izrazito mešovitu onomastiku« (Pešikan 1989: 111), dok za katun *Goljemadi* navodi da je stanje slično kao u prethodna dva »iako sa nešto manjim udelom slovenskih imena« (Pešikan 1989: 111). Nije bez značaja za toponomastičke paralele i interpretacije

¹⁴ Gojko Vukčević u već spomenutim radovima ponudio je interpretaciju porijekla imena *Goljemadi* u kontekstu otkrivanja jezičkih i drugih tragova migracija kavkaskih plemena.

činjenica da se ostaci staroga naselja u Goljemadima određuju imenom *Šekular*, koje se izvodi prema »alb. *shekullar* 'svetovnjak'« (Loma 2013: 258), kao i to da oronimska forma *Đerinac* takođe dolazi od albanskoga »*djerrinë* 'zapušteno zamljište, parlog'« (Pešikan 1982: 95).¹⁵

4. Zaključna razmatranja

U ovome je radu analiziran 181 toponim iz ovih sela Lješanske nahije: *Beri*, *Buronji*, *Draževina*, *Gornji Kokoti* (s *Lekićima*), *Gradac* (i *Župa Gradačka*), *Čepetići*, *Kruse*, *Orasi*, *Progonovići*, *Releza*, *Staniseljići*, *Štitari*. Lješanska naselja uglavnom su raspoređena oko magistralnoga puta što povezuje Podgoricu i Cetinje.

Lingvističku i toponomastičku interpretaciju toponima realizovali smo na primjerima ekscerpiranim iz monografije *Od Podgorice ka Cetinu. Stara Crna Gora s istoka* autora Slobodana Čukića. Ispitivano područje ima veliku starinu i bogatu migracijsku istoriju. Lješanski govor pripada jugoistočnim crnogorskim govorima, te je prema markantnijim jezičkim obilježjima uključen u klasifikaciju crnogorskih govora Adnana Čirgića.

Toponimi su raščlanjeni u više semantičko-motivacijskih kategorija, pri čemu je taj posao posvjedočio da su granice između pojedinih skupina i potkategorija nerijetko prozirne i ne treba ih gledati isključivo prema drugoj bitnoj osobini ili svojstvu.

Cjelovit prikaz različitih semantičko-strukturnih tipologija, usljed objektivnih okolnosti, nije bio moguć, no i za ovako sačinjen korpus toponima smatramo da nudi relevantne informacije. Proces prelaza iz apelativne forme u formu imena u lješanskoj toponimiji posvjedočio je kompleksnu motivacijsku podlogu važnu za govornika, koji se pri imenovanju vezuje za jednu osobinu ili svojstvo datog lokaliteta. Sumirajući sve pojedinosti, vidno je da su se toponimi antroponimijskoga postanja potvrdili u znatnome broju potkategorija. Strukturalna funkcija pojedinih sufiksa u lješanskoj toponimiji i njihova produktivnost, kao i tvorbeni obrasci načelno, ne ograničavaju se samo na ovaj dio crnogorskoga onomastikona. Tvorbeni i semantički inventar raspoloživih toponima i apelativa nosi odraz geomorfoloških specifičnosti, istorijskih i kulturnih prilika te jezičkih kontakata što su na lješanskome terenu ostvarivani kroz vrijeme.

¹⁵ Pada u oči još jedno zapažanje dijalektologa Mitra Pešikana. Razmatrajući značaj faktora što su uticali na odnose i pojave u crnogorskim govorima, specifično i na područje s kojega potiču predstavljeni toponimi, taj autor po intenzivnosti izdvaja kontakte s albanskim krajevima, dodajući da »moglo je biti i znatnijeg pomeranja u etničkom sastavu« (Pešikan 1965: 15).

Registar obrađenih toponima

Asanove ploče, lokalitet u Draževini, iznad njih se nalazi tumul

Andri(j)ina glavica, lokalitet u Draževini

Babin grad, uzvišenje

Barutana, selo

Baukov do, lokalitet u Progonovićima; ostaci gomile

Begova Glavica, selo

Berilažin kam, u Bigoru

Berska ravnica

Bigor, selo

Bobija

Bogomolja, uzvišenje (brdo)

Boljesestra, izvor

Bovan, brdo

Brajine zgrade, u Bigoru

Bregovi, uzvišenje

Brestove doline, u Draževini

Brežine, selo

Brijes, voda u Draževini

Bundića ulica, u Bigoru

Buronji,¹⁶ selo

Buster, bistijerna

Busovnik, brdo iznad Draževine

Crkovnača, ostaci gomile u Progonovićima

Cukalj, u Popratnici, zaselak

Ćepetići, selo

Ćukova pećina, u Draževini

Dobreška glavica, u Staniseljčićima

Dobreški do, u Staniseljčićima

Dobrotići, u Liješnju, ostaci starog groblja

Dobroš, uzvišenje i ubao (postoji predanje o gradnji ubla u doba Stefanice Crnojevića)

Donje Selo, u Draževini

Dragičeva ulica, između Bigora i Brežina

---

¹⁶ U turskome defteru iz 1523. bilježi se lik *Buronje* (Čukić 2021: 134).

Draževina, selo
Dubrave, u Draževini

Đed, brdo
Đerinac, uzvišenje
Đurišina rupa, u Bigoru
Đurova rupa, u Bigoru

Glavica Milonjića, lokalitet u Draževini
Gnjileš, uzvišenje i ubao
Gojilo, zaselak u Draževini
Goljemadi, selo
Golač, manja rijeka
Gordanina dolina, gomila u Progonovićima
Gornje blato (ili *Malo blato*), jezero
Gornje Selo, dio Draževine
Gornji Kokoti, naselje
Grabovi do, u Štitarima
Gradac
Granica, zaselak u Progonovićima; gomile
Grap, ubao
Grkova gomila, tumul, vrh Siljevice
Grobvlje, ostaci gomile u Progonovićima

Ilića glavica, u selu Kornet

Jamica, jama s vodom (i stepeništem) u Progonovićima
Jamice, lokalitet u Progonovićima
Jankova rupa, u Bigoru
Jankova ulica, u Bigoru
Jelački vrh, iznad Brežina

Kaluđerovo oko, malo jezero
Kaluđerske grede, stijene iznad *Kaluđerovog oka*
Kalunova rupa, u Bigoru
Kamenica/Krnjička Kamenica, selo
Kamenica, kod Baukova dola
Kanja, uzvišenje u Draževini
Kapija, uzvišenje

Kažin razboj, u Bigoru

Kecan, uzvišenje u Draževini

Klobučnik, brdo

Komansko Brdo, zaselak u Progonovićima; ostaci gomile

Kornet, selo

Kosmata, uzvišenje u Draževini

Krivi vrh, uzvišenje kod Staniseljica

Krši, uzvišenje u Draževini

Krvavi do, lokalitet u Goljemadima

Kuluzova greda, uzvišenje

Kuničino Selo, zaselak (Buronji)

Lalića šuma, u Bigoru

Lanište, u Popratnici

Lekići, selo

Lepetić, brdo

Liješnje, selo

Lokva veljevrška, u Goljemadima

Lošor, voda u Draževini

Magara, lokalitet nekadašnjih starih građevina

Mala sjenica, brdo

Markovići, zaselak (Buronji)

Marovića gomila, iznad Paraca

Miletina glavica, lokalitet u Progonovićima

Močila, uzdignuti i zaravnjeni plato na stjenovitom obodu

Mrčinice, lokalitet u Progonovićima

Mujov mos(t), na Sitnici

Mujov šanac, prema Sitnici

Mujove strane, prema Sitnici

Mujovi mlini, na Sitnici

Ober, zaselak (Buronji)

Okrugli do, u Popratnici

Orasi, selo

Orje, uzvišenje i lokalitet u Čepetićima

Otsko ždrijelo, u Goljemadima

Parci, selo
Pardus, uzvišenje
Pelinovo, zaselak Liješnja
Petrov krš, uzvišenje
Pješivac, uzvišenje u Draževini
Plaćenov lug, ispod Štitara i Releze
Plana brda, u Draževini, u jednom dijelu tumul
Plana glavica, uzvišenja, Buronji
Poda, u Draževini, u blizi se nalazi tumul
Podno Liješnja, zaselak
Podstrana, zaselak u Liješnju
Police, u Popratnici
Popov do, tumul u Draževini
Popratnica,¹⁷ zaselak
Poškajska jama, pri kraju Berske ravnice, provri u vrijeme velikih kiša
Površje,¹⁸ zaselak u Liješnju
Prijoslava, uzvišenje
Prisoje, zaselak u Progonovićima
Prisoje, u Popratnici
Progonov krš, u selu Orah
Progonova pećina, na Siljevici
Progonovići, selo
Pržnik, uzvišenje u Draževini

Radonjina gomila, tumul u Draževini
Radovića glavica, uzvišenje
Raskosišta, ostaci gomile (između Progonovića i Buronja)
Ratkovina, lokalitet u Progonovićima; ostaci gomile
Ravni, udolina u Draževini
Razboj Šogovića, u Bigoru
Razdrť, zaselak (Buronji)
Releza, selo
Resna, živa voda
Ribnja, uzvišenje u Draževini
Rudine, zaselak u Liješnju
Rujeva glava, uzvišenje u Progonovićima

¹⁷ U jednom bilježenju skraja XIX vijeka stoji *Papratnica* (Čukić 2021: 97).

¹⁸ Pomen ovoga prostranog polja nalazi se i kod Erdeljanovića u toponomastičkoj formi *Površje od Liješnja*, što se odnosi na nekadašnje Luško polje (Čukić 2021: 104).

Rujevac, uzvišenje u Draževini*Selišta*, lokalitet istočno od Goljemada; stara kućišta*Siljevica*, planina*Sinjac*, lokalitet kod Gornjeg blata; nekadašnje selo i pazar*Sinjac*, ubao*Sinjačka rijeka**Sinjački krši*, veći kameni masiv tamnog izgleda i oblika*Sintojeva pećina*, u Stavoru*Sitnica*, rijeka*Sladin vrh*, brdo*Smrdan*, ubao*Sokolski krši**Spas*, brdo*Staniseljići*,¹⁹ selo*Stavor*, planina*Stijekovina*, lokalitet u Progonovićima; ostaci gomile*Stražnik*, brdo*Strmina*, u Štitarima; po predanju nekad je tu izvivala rijeka*Studena pećina*, u Stavoru*Svatovska pećina*, na Siljevici*Šareno* (*Šarene strane*), uzvišenje u Draževini*Šekular* (*Šakular*), lokalitet u Goljemadima, ostaci staroga naselja*Škam*, uzvišenje u Draževini*Štitari*, selo*Šumača*, lokalitet u Progonovićima; iznad se nalaze ostaci gomile*Šume*, lokalitet u zapadnom dijelu Goljemada*Ublovi Radovića*, u Bigoru*Uskočke doline*, terase u Goljemadima*Varin vrh*, uzvišenje u Draževini*Velja glavica*, uzvišenje u Staniseljčićima*Velja gora*, brdo*Velja sjenica*, brdo*Velja strana*, uzvišenje

¹⁹ U poznosrednjovjekovnim izvorima nalaze se forme *Stanisalići*, *Stanisaljici*, dok su u turskome defteru iz XVI vijeka navedeni kao »Lešnjani Stanisalići« (Čukić 2021: 89–90).

Velje strane, brdo
Velji vrh, brdo iznad Goljemada; tumul
Vezac, brdo
Vinogradi, u Popratnici
Vinogradina, u Draževini
Vodna pećina, na Siljevici
Vranjak, brdo
Vukov do, u Draževini
Vuksanov brijeg, u Bigoru
Vuksanova rupa, u Bigoru

Živkove zgrade, u Bigoru

Zelenika, uzvišenje i tumul

Izvori i literatura

- ČIRGIĆ, Adnan, 2017: *Dijalektologija crnogorskoga jezika*. Cetinje: Fakultet za crnogorski jezik i književnost.
- ČUKIĆ, Slobodan, 2021: *Od Podgorice ka Cetinu. Stara Crna Gora s istoka*. Podgorica: JU Narodna biblioteka Radosav Ljumović.
- IVANOVA, Olga, 1982: Kon značenjeto na *balvan* vo makedonskata toponimija. *Onomastica Jugoslavia* 9. 41–44.
- LOMA, Aleksandar, 2013: Toponimija Banjske hrisovulje. Biblioteka *Onomatoloških priloga*, knjiga 2. Beograd: Srpska akademija nauka i umetnosti.
- PAVLOVIĆ, Zvezdana, 2020: Onomastički zapisi. *Onomatološki prilozi* 27. 31–47.
- PEJOVIĆ, Momir, 1977/1978: Mikrotoponimija sela Orah a Lješanskoj Nahiji (građa). *Prilozi proučavanju jezika* 13/14. 179–186.
- PEŠIKAN, Mitar, 1976: Značaj praćenja jezičkih elemenata koji se ponavljaju u mikrotoponimiji. *Prva jugoslovenska onomastička konferencija*. 95–103.
- PEŠIKAN, Mitar, 1982: Moguće onomastičke paralele imena putnih stanica na rimskom kontinentalnom putu kroz Crnu Goru. *Onomastica Jugoslavia* 9. 91–98.
- PEŠIKAN, Mitar, 1989: O granici srpskih i arbanaskih govora u XV veku. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 8. 109–113.
- RASTODER, Šerbo et al., 2006: *Istorijski leksikon Crne Gore*, knj. 4. Podgorica: Daily Press – Vijesti.
- ŠEKULARAC, Božidar, 1987: *Dukljansko-zetske povelje*. Titograd: Istorijski institut SR Crne Gore.
- ŠIMUNOVIĆ, Petar, 2009: *Uvod u hrvatsko imenoslovlje*. Zagreb: Golden marketing i Tehnička knjiga.
- VIDOVIĆ, Domagoj, 2021: Toponimija Trebinjske šume i Površi. *Folia onomastica Croatica* 30. 167–217.
- VUJOVIĆ, Novica, 2016: Apelativi u crnogorskoj toponimiji. *Matica* 65. 199–214.
- VUJOVIĆ, Novica, 2020: *Onomastika Barjamovice, Velestova i Markovine*. Cetinje: Fakultet za crnogorski jezik i književnost.
- VUJOVIĆ, Novica, 2025: Eine kritische Auseinandersetzung mit der Sprachkultur in Montenegro und ihrer gegenwärtigen Bedeutung. *Zeitschrift für Balkanologie* 60/2. 247–260.
- VUKČEVIĆ, Gojko, 1992: *O porijeklu Ilira*. Podgorica: Unireks.
- VUKČEVIĆ, Gojko, 1999: *O porijeklu Ilira*, II. Podgorica: Kulturno prosvjetna zajednica.

Povzetek

V članku avtor analizira 181 toponimov iz Lješanske nahije, območja med Podgorico in Cetinjem. Toponomastičnemu sestavu pripadajo naslednja naselja: *Beri*, *Buronji*, *Draževina*, *Gornji Kokoti* (z *Lekići*), *Gradac* (in *Gradačka župnija*), *Čepetići*, *Kruse*, *Orasi*, *Progonovići*, *Releza*, *Staniseljići*, *Štitari*. Gradivo je povzeto po monografiji *Od Podgorice ka Cetinu. Stara Crna Gora s istoka* Slobodana Čukića (2021).

Imena posameznih vasi so omenjena v več virih iz 15. stoletja. Omembe nekaterih ljeških vasi in zaselkov, pa tudi nekaterih toponimov, katerih natančna prostorska oznaka ni gotova, najdemo tudi v turških defterijih iz 16. stoletja.

Govor tega območja spada med jugovzhodne črnogorske govore, vendar ga zaznamuje dvotonski sistem s prednaglasnimi in ponaglasnimi dolžinami, izrazitejše jezikovne značilnosti pa je zabeležil Adnan Čirgić v svoji *Dijalektologiji crnogorskoga jezika* (2017). V tem jeziku samoglasnik *a* stoji namesto prejšnjega polglasnika. Za lešansko narečje je bil ugotovljen rezultat krčenja *ao* (< *al* i *bl*) v *a*.

V dosedanjih raziskavah je manjkal sistematičen in celovit pregled toponimskega gradiva Lješana. Glede na to dejstvo je eden od ciljev tega članka analiza toponimov v več pomensko-motivacijskih kategorijah. Proces prehoda iz apelativne v nominalno obliko v lešanski toponimiji je pričal o kompleksni motivacijski osnovi, pomembni za govorca, ki se pri poimenovanju veže na značilnost ali lastnost določenega kraja. Če povzamemo, je razvidno, da so toponimi antroponske kategorije izpričani v precejšnjem številu podkategorij. Strukturna funkcija posameznih pripon v toponimiji prebivalcev Lješanov in njihova produktivnost, pa tudi tvorbeni vzorci, načeloma niso omejeni le na ta del črnogorskega onomastikona. Formacijski in semantični inventar razpoložljivih toponimov in apelativov odraža geomorfološke posebnosti, zgodovinske in kulturne razmere ter jezikovne stike, ki so skozi čas potekali na območju Lješanov.